

МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ АКАДЕМІЧНОЇ СВОБОДИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ**Присяник О.П.**

доктор філологічних наук, професор
професор кафедри бізнес-журналістики і цифрових медіа
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
ORCID: 0000-0001-6704-5391

Сучасний український академічний простір функціонує в умовах «подвійної трансформації»: подолання посттоталітарної спадщини та адаптації до глобальних цифрових викликів. Цей процес суттєво ускладнений умовами повномасштабної агресії, що актуалізує питання національної безпеки у площині академічної свободи. Наразі право науковця на вільне висловлювання думок дедалі частіше корелює з етикою цифрової поведінки та відповідальністю за поширення інформації [1]. Хоча законодавство України де-юре гарантує академічну свободу, де-факто соціальні мережі перетворилися на простір високих ризиків, де публічні висловлювання викладача можуть бути інтерпретовані крізь призму державної лояльності або етичної відповідності запитам суспільства.

Формування латентних бар'єрів у цифровому середовищі має деструктивний вплив на науковий пошук. Страх перед «культурою скасування» нівелює здатність науки до самокорекції. Самоцензура змушує дослідників уникати гостродискусійних тем, і вони обирають безпечний конформізм. Як наслідок, спостерігається інтелектуальний застій та втрата наукою її прогностичної функції [2], що становить загрозу для інноваційного розвитку вищої школи.

Трансформація академічного дискурсу свідчить, що загрози свободі слова набули горизонтального та дифузного характеру. Для нівелювання цих ризиків необхідна системна реалізація заходів, які можуть бути реалізовані в академічному середовищі. Для ефективного подолання окреслених викликів необхідна системна інтеграція правових та освітніх механізмів в університетське середовище. Насамперед це передбачає впровадження чіткого нормативного регулювання через розробку внутрішніх політик, які б гарантували захист позааудиторних висловлювань викладачів і чітко обмежували дисциплінарну відповідальність лише тими випадками, де доведено професійну некомпетентність. Паралельно з цим має бути забезпечений інституційний захист шляхом створення незалежних етичних комітетів, уповноважених розглядати конфліктні кейси з обов'язковим дотриманням презумпції невинуватості. Важливим освітнім складником цього процесу є розробка програм підвищення кваліфікації, спрямованих на розвиток медіаграмотності та опанування етики цифрової комунікації. Зрештою, такі заходи мають сприяти утвердженню культури плюралізму, де університет залишається надійним майданчиком для інтелектуальної свободи та наукових дискусій, незалежно від політичної кон'юнктури чи ступеня «популярності» певних ідей у суспільстві.

Академічна свобода в цифрову добу не є статичною категорією; вона потребує постійного захисту від тиску конформізму та цифрової цензури. Соціальні мережі мають потенціал стати інструментом демократизації знань лише за умови формування сильної професійної спільноти, здатної протистояти новим формам ідеологічного тиску та самообмеження.

Список літератури:

1. Кришталь А. О. Актуальні кейси з академічної доброчесності: навчальний посібник. Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2023. 75 с. URL : КриштальА.О._академ.доброч._кейси.pdf

2. Мисак Галина. Cancel culture: культура скасування. Формування ринкової економіки в Україні. 2022. Вип. 48. С. 87-92. URL : <https://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/economics/article/view/3877/4370>